משניות מבוארות

מסכת נדרים פרק ג

כ"ח טבת

זה בנדרים שצריך לאסר החפץ עליו, אבל האומר שבועה שאיני ישן, שאיני מבדר, שאיני מתלבלב, אסור מן התורה: דהשבועות חלות גם על דבר שאין מבדר מ"מ, ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים, מלקין אותו משום שבועת שוא, וישן לאלתר, דאי אפשר להתקיים שלשה ימים בלא שנה.

ב) האומר קרבן לא אכל לך, או לא אכל קרבן שאכל לך, מיירי שאומר הא קרבן שאוכל לך (רע"ב פ"א מ"ג), או לא קרבן לא אכל לך, מתר. דהוי כנשבע בחיי הקרבן, אם אוכל לך שום דבר. אבל אם אומר שבועה לא אכל לך, או שבועה שאכל לך, המשמע שאכל משלך, וכגון שהיה מבקש ממנו שיאכל ואמר לא אכילנא לא אכילנא, ואחר כך אמר שבועה שאכל לך, או שאומר לא שבועה לא אכל לך, אסור. זה מה שאמרנו במשנה הקודמת חמר בשבועות במנדרים, שהשבועה נחל גם על דבר שאין בו ממש, כגון שלא אישן, והנדרים אינם חלים רק על דבר שיש בו ממש. וחומר בנדרים מבשבועות. כיצד, אמר קונם סבה שאני עושה, אז לוקב שאני נוטל, אם בנדרים אסור, מפני שאני מנין. בנדרים אסור, ובשבועות אמר שאוסר החפץ עליו, ובשבועות מתר שאוסר עצמו על עצמו, ואם שאומר שאינו מניח תפילין שאין נשבעים לעבר על המצות. שהוא כבר חיב בה, דאין יכול להפקיע עצמו ממצוה שמשבע ועומד מהר סיני. עוד מדיונים שבדר המורה משבועה **ג)** יש נדר שהוא חל בתוך נדר, ואין שבועה חלה בתוך שבועה. כיצד אמר הריני נזיר אם אכל דבר זה, הריני נזיר אם אוכל דבר זה, ואכל, וכן אם אמר סתם הריני נזיר נזיר הרי נזיר. חיב על כל אחת ואחת. שצריך למנות שתי פעמים כל יום. וחיב להביא בכל שלשים קרבן נזירות. אבל אם אמר שבועה שלא אכל, שבועה שלא אכל, ואכל, אינו חיב אלא אחת, כיון שכבר נשבע פעם אחת דברי תחיב לקים המשבועה, ואין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל אם נשאל על הראשונה, חלה שבועה שניה. (ומה שדרך המלך נשבע לקים המצות. דכתיב (תהלים קיט, קז) "נשבעתי ואקימה", לזרוזי בעלמא עביד לה). **ד)** סתם נדרים להחמיר, שאם התפיס נדרו בדבר שנתן לפרשו בו כיון לדבר אחר, אזלינן לחומרא, דאמרינן שלאסר לאסור עליו. דיקתם הנודר דעתו לאסור: דעתי היתה כמו שהיה בדעתו. כיצד, אמר הרי עלי כבשר מלים, ואפשר שהוא דבר הנדור, וכתבתי (רקנאי ב, יז) "על כל קרבנך תקריב מלח". שהוא דבר הנדור, וגם יש לפרשו בשר עבודה זרה, דהוי דבר האסור. וכן אם אמר הרי עלי כסר זה יין נסך, שיש לפרשו על יין של נסכים אשתי, שהוא דבר הנדור. אז על יין שנתנסך לעבודה זרה הלתר. ומתוך כך שואלים אותו, אם של שמים נדר אסור, אם של עבודה זרה נדר, מתר, דהרי נדר בדבר האסור. ואם סתם נדר אסור. וכן אם אמר הרי עלי חרם, אם חרם של שמים לבדק הבית נדר, אסור, ואם חרם של כהנים נדר, מתר. דחרמי כהנים הם כחלין הנמורים. ואם נדר בחרם סתם, אסור, וכן אם אמר הרי עלי בשבועה שאיני ישן, שאיני אסור, דעומד בקרבן וצריך להקדישו, דאם נטל אחד מתוך עשר בלא להעביריו במנין, אינו קדוש, ואם כמעשר של גרן, מתר. דהיינו מעשר תבואה שאינו דבר נטבל. ואם סתם נדר אסור. וכן אם אמר הרי עלי כתרומה, אסור. וכן כתרומת הלשכה נמי, אסור. ואם כתרומה של גרן, מתר, דאינו דבר הנדור. ואם סתם נדר אסור. וכן רבי מאיר. רבי יהודה אומר, סתם תרומה ביהודה אסורה, כיון שהם קרובים לבית המקדש ויודעים מתרומת הלשכה שלהם לתחמיר, אבל בגליל מתרת, דדעתם רק לתרומת גרן, כיון שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. לכן סתם חרמים ביהודה, מתרין, ובגליל אסורין, שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים, וכל מה שהיו מפרשין היו מפרשין לבדק הבית, ומפרש בגמרא דסיפא אתיא לפי רבי אליעזר ברבי צדוק, שסובר סתם נדרים לקהל, דאם לא כן היה צריך לומר דגם ביהודה אסורה. משנה זאת מיירי שמפרש נדרו בדברים שאינם בשמשמות הלשון, ובזה יש חלוקת איך מתירין לו. **ה)** נדר בחרם, ואמר לא נדרתי אלא בחרמן של שם, שהיא מצודה שצדין בה דגים, מלשון "מצודים וחרמים" (קהלת ז, כו). דבר בקרבן, ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים, דהיינו זורות שנותנים לכלך. וכן אם אמר הרי עצמי קרבן, שהוא כאומר הרי עצמי אסור עליך בקרבן, ואמר לא נדרתי אלא בעצם של בהמה שהנחתיה לי להיות נודר בו, שייהא קרבן. וכן אם אמר קונם אשתי נהנית לי, ואמר לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שגרשתי. על כלן אם הוא תלמיד חכם אין נשאלין להם שנאמנין שקר היתה נדרן, ואין צריכין שאלת חכם ומתרים הם, ואם נשאלו עליהם והוא עם הארץ, ונהנו התר מקדם, עונשין אותן, שאין מתירין להם עד שיגיהנו אותן, ומחמירין אותם, ומתרין אותן עד שיצמאו פתח לנדרן, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים פותחין להם פתח בחרטה. ומקום אחר, הוא סבירא להו דאין עונשין אותם, ומלמדין אותן, דהיינו מוכיחים אותן, כדי שלא יגהנו קלות ראש בנדרים. ופרש הרמב"ם דאפילו אם הוא תלמיד חכם גוערין בו, כדי שלא יקל בנדרים.

פרק ג א) ארבעה נדרים התירו חכמים, ואין צריך התר מחכם, מפני שאין פיו ולבו שוין בשעת הנדר, (תוס' א) נדרי זרזיף, שנודר (ד"ל לזרוז); ובנדרי בבאי, שמבדבר גוזמאות; ובנדרי בשוגג; (ד"ל ובנדרי אנסים, שנדר מחמת אנס ואין דעתו לקימו. נדרי זרזיף כיצד, היה מוכר אשתי נהנית לי שנבנבה את כיסי ושהכתה בה בני ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבתו, ראה אותן אוכלים תאנים ואמר הרי עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו. (ו)הזיו עמהן אחדים, בית שמאי אומרים, הן מתרין ומה שעמהן אסורין. ובית הלל אומרים, אלו ואלו מתרין: **ג** נדרי אנסים, המדירו חברו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו בהר, הרי אלו נדרי אנסין: **ד** נודרין לחרגרן ולחרמנין ולמוכסין שהיא תרומה אף על פי שאינה תרומה, שהן של בית המלך אף על פי שאינן נהנין של בית המלך. בית שמאי אומרים, בכל נודרין, חוץ מבשבועה. ובית הלל אומרים, בית שמאי אומרים, במה שאינו מדירו. כיצד, אמרו לו אמור קונם אשתי נהנית לי ואמר קונם אשתי וכני נהנין לי. בית שמאי אומרים, מתרת, ובית הלל אומרים, אלו ואלו מתרין: **ה** נדרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו, אז טלית זו קרבן עד שתשתרף, אין להם פדיון, אבל אם אינן נקצצות, טלית זו קרבן אם אינה נשרפת, יש להן פדיון. הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו, טלית זו קרבן עד שתשתרף, אין להם פדיון: **ו** הנודר מיורדי הים, מתר ביושבי הבישה, אנשים שאין דרכם לרדת לים. נדר מיושבי הבישה, אסור בירודי הים, שיורדי הים בכלל יושבי הבישה, שנמם הם סופם להיות ירדים בבישה. לא כאלו שהולכין מעכו ליפו שאלו אין נקראין ירדי הים ומתר בהם, אלא הוא אסור, אלא אפלו במי שדרכו לפרש. **ז)** הנודר מרואי החמה, אסור בים בסומנו, שלא נתכון זה באלו שרואין החמה. מדלא קאמר מן הראוין, אלא לומר שהחמה ראוה אותו, שהחמה זורחת עליהן. ונתכון לאפוקי דגים וצבעין, שלא נראו לפני החמה. **ח)** הנודר משחורי הראש, דהיינו שראשם מכסה בשערות, אסור גם בקרחין ובבעלי שיבות, שעיקרן לבן, שבפנתו אפלו הם לא שחורי הראש, מדלא קאמר מבעלי השער, ומתר בנשים, שדרכן לכסות ראשן לגמרי ובקטנים, שדרכן לילך ראש גמלה. ואין נכר בין זכרים לנקבות. שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים כיון שלקמנים שיערן שלקמנים מכסה ופעמים מגלה. שמתוך ראית שערם הם נכרים כאנשים, ולכן נקראים שחורי ראש, אבל נשים נקראין מכסי ראש, וקטנים, אין נקראין שחורי הראש. **ט)** הנודר בים הגדול, פרוש מאלו שנולדו בבר, מתר בנולדים אחר כך, אבל נדר מן הנולדים, אסור בנולדים. רבי מאיר מתיר אף בילודים. וחכמים אומרים, לא נתכון זה אלא במי שדרכו לפרש: הנודר מראי החמה, אסור אם נשאל על הראשונה, חלה שבועה שניה. (ומה שדרך המלך נשבע לקים המצות. דכתיב (תהלים קיט, קז) "נשבעתי ואקימה", לזרוזי בעלמא עביד לה). **ד)** סתם נדרים להחמיר, שאם התפיס נדרו בדבר שנתן לפרשו בו כיון לדבר אחר, אזלינן לחומרא, דאמרינן שלאסר לאסור עליו. דיקתם הנודר דעתו לאסור: דעתי היתה כמו שהיה בדעתו. כיצד, אמר הרי עלי כבשר מלים, ואפשר שהוא דבר הנדור, וגם יש לפרשו בשר עבודה זרה, דהוי דבר האסור. וכן אם אמר הרי עלי כסר זה יין נסך, שיש לפרשו על יין של נסכים אשתי, שהוא דבר הנדור. אז על יין שנתנסך לעבודה זרה הלתר. ומתוך כך שואלים אותו, אם של שמים נדר אסור, אם של עבודה זרה נדר, מתר, דהרי נדר בדבר האסור. ואם סתם נדר אסור. וכן אם אמר הרי עלי חרם, אם חרם של שמים לבדק הבית נדר, אסור, ואם חרם של כהנים נדר, מתר. דחרמי כהנים הם כחלין הנמורים. ואם נדר בחרם סתם, אסור, וכן אם אמר הרי עלי בשבועה שאיני ישן, שאיני אסור, דעומד בקרבן וצריך להקדישו, דאם נטל אחד מתוך עשר בלא להעביריו במנין, אינו קדוש, ואם כמעשר של גרן, מתר. דהיינו מעשר תבואה שאינו דבר נטבל. ואם סתם נדר אסור. וכן אם אמר הרי עלי כתרומה, אסור. וכן כתרומת הלשכה נמי, אסור. ואם כתרומה של גרן, מתר, דאינו דבר הנדור. ואם סתם נדר אסור. וכן רבי מאיר. רבי יהודה אומר, סתם תרומה ביהודה אסורה, כיון שהם קרובים לבית המקדש ויודעים מתרומת הלשכה שלהם לתחמיר, אבל בגליל מתרת, דדעתם רק לתרומת גרן, כיון שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. לכן סתם חרמים ביהודה, מתרין, ובגליל אסורין, שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים, וכל מה שהיו מפרשין היו מפרשין לבדק הבית, ומפרש בגמרא דסיפא אתיא לפי רבי אליעזר ברבי צדוק, שסובר סתם נדרים לקהל, דאם לא כן היה צריך לומר דגם ביהודה אסורה. משנה זאת מיירי שמפרש נדרו בדברים שאינם בשמשמות הלשון, ובזה יש חלוקת איך מתירין לו. **ה)** נדר בחרם, ואמר לא נדרתי אלא בחרמן של שם, שהיא מצודה שצדין בה דגים, מלשון "מצודים וחרמים" (קהלת ז, כו). דבר בקרבן, ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים, דהיינו זורות שנותנים לכלך. וכן אם אמר הרי עצמי קרבן, שהוא כאומר הרי עצמי אסור עליך בקרבן, ואמר לא נדרתי אלא בעצם של בהמה שהנחתיה לי להיות נודר בו, שייהא קרבן. וכן אם אמר קונם אשתי נהנית לי, ואמר לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שגרשתי. על כלן אם הוא תלמיד חכם אין נשאלין להם שנאמנין שקר היתה נדרן, ואין צריכין שאלת חכם ומתרים הם, ואם נשאלו עליהם והוא עם הארץ, ונהנו התר מקדם, עונשין אותן, שאין מתירין להם עד שיגיהנו אותן, ומחמירין אותם, ומתרין אותן עד שיצמאו פתח לנדרן, היתה יכולה שוין בשעת הנדר, (ד"ל הן: א) נדרי זרזיף, שנודר (ד"ל לזרוז); ובנדרי בבאי, שמבדבר גוזמאות; (ד"ל ובנדרי בשוגג; ד) ובנדרי אנסים, שנדר מחמת אנס ואין דעתו לקימו. נדרי זרזיף כיצד, היה מוכר אשתי נהנית לי שנבנבה את כיסי ושהכתה בה בני ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבתו, ראה אותן אוכלים תאנים ואמר הרי עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו. (ו)הזיו עמהן אחדים, בית שמאי אומרים, הן מתרין ומה שעמהן אסורין. ובית הלל אומרים, אלו ואלו מתרין: **ג** נדרי אנסים, המדירו חברו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו בהר, הרי אלו נדרי אנסין: **ד** נודרין לחרגרן ולחרמנין ולמוכסין שהיא תרומה אף על פי שאינה תרומה, שהן של בית המלך אף על פי שאינן נהנין של בית המלך. בית שמאי אומרים, בכל נודרין, חוץ מבשבועה. ובית הלל אומרים, בית שמאי אומרים, במה שאינו מדירו. כיצד, אמרו לו אמור קונם אשתי נהנית לי ואמר קונם אשתי וכני נהנין לי. בית שמאי אומרים, מתרת, ובית הלל אומרים, אלו ואלו מתרין. **ה** נדרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו, אז טלית זו קרבן עד שתשתרף, אין להם פדיון, אבל אם אינן נקצצות, טלית זו קרבן אם אינה נשרפת, יש להן פדיון. הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו, טלית זו קרבן עד שתשתרף, אין להם פדיון: **ו** הנודר מיורדי הים, מתר ביושבי הבישה. אנשים שאין דרכם לרדת לים. נדר מיושבי הבישה, אסור בירודי הים, שיורדי הים בכלל יושבי הבישה, שנמם הם סופם להיות ירדים בבישה. לא כאלו שהולכין מעכו ליפו שאלו אין נקראין ירדי הים ומתר בהם, אלא הוא אסור, אלא במי שדרכו לפרש. **ז)** הנודר מרואי החמה, אסור בים בסומנו, שלא נתכון זה באלו שרואין החמה. מדלא קאמר מן הראוין, אלא לומר שהחמה ראוה אותו, שהחמה זורחת עליהן. ונתכון לאפוקי דגים וצבעין, שלא נראו לפני החמה. **ח)** הנודר משחורי הראש, דהיינו שראשם מכסה בשערות, אסור גם בקרחין ובבעלי שיבות, שעיקרן לבן, שבפנתו אפלו הם לא שחורי הראש, מדלא קאמר מבעלי השער, ומתר בנשים, שדרכן לכסות ראשן לגמרי ובקטנים, שדרכן לילך ראש גמלה. ואין נכר בין זכרים לנקבות. שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים כיון שלקמנים שיערן שלקמנים מכסה ופעמים מגלה. שמתוך ראית שערם הם נכרים כאנשים, ולכן נקראים שחורי ראש, אבל נשים נקראין מכסי ראש, וקטנים, אין נקראין שחורי הראש. **ט)** הנודר בים הגדול, פרוש מאלו שנולדו בבר, מתר בנולדים אחר כך, אבל נדר מן הנולדים, אסור בנולדים. רבי מאיר מתיר אף בילודים. וחכמים אומרים, לא נתכון זה אלא במי שדרכו לפרש.

כ"ח טבת

לזרוז שיזיר מהמחיר, ואף על פי שהם דברים שבבב. כיון דמוכר מלתא, אזלינן בתר דברים שבבב. אמרינן בגמרא במלתא דרבי אליעזר בן יעקב חסורי מחסרא והכי קתני, רבי אליעזר בן יעקב אומר, אף הרוצה להדיר את שאיכל אצלו ומדיירו מנכסיו אם לא יאכל, הרי נדרי זרזיף, ואפילו אינו אוכל אצלו לא חל הנדר. הרוצה שלא יתקימו נדריו כל השנה, אומר הא קרבן שאוכל לך. כל נדר שאינו עתיד לדור הוא בטל, ובלבד שיזכה זכור התנאי בשעת הנדר, אז שנזכר בתוך כדי דבור ודעתו על התנאי, אבל אם אינו זכור התנאי, נדרו קים, וכל שכן זכור ודעתו לקים הנדר. שנדרו קים. ויש אומרים שאם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר נדרו קים, שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר. ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר, התנאי קים והנדר בטל. **ב)** נדרי בבאי שתיתי, אמר קונם עלי כסר זה אם לא ראיתי בדרך הזה אנשים ביוצאי מצרים, ששים רבוא אנשים בעולי מצרים, דעבידי אינשי דנפיק בכך. וכן אם אמר קונם עלי כסר זה אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד, שמנמנם, מגבו, שהיה מנמנם ברוח שלא ראה נחש כזה, ומשעריין דדעתו לא היה לבדר, דאם רצה לבדר היה נודר בלא שום. נדרי שגגות כיצד, אמר הרייני אוסר כסר זה עלי אם אכלתי לשון שתיתי, ובשעת הנדר סבר שלא אכל, ונזכר שאכל ושתה. אמר קונם כסר זה שאני אוכל ושאני אמר קונם כסר זה שאני אוכל ושאני שותה, ושכח ואכל ושתה. אינו אסור, דבעינן "האדם בשבועה" (ויקרא ה, ד), שייהא זכור בשעת השבועה וכן בנדר. וכן אם אמר קונם אשתי נהנית לי מפני שגנבה את כיסי, ושהכתה את בני, ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבתו לכיס. כל אלו נדרי שגגות. ראה אותן אוכלין תאנים ואמר שמדה שלו, ואמר הרי תאנים אלו עליכם קרבן, ונמצאו אביו ואחיו שם. הינו אם אביו או אחיו, ויהיו עמהם אחרים, בית שמאי אומרים (ד"ל אחיו ואביו) מתרים בעליהן אם יהיו נדרי שגגות, ומה שעמהן אסורין. בית הלל אומרים, אלו ואלו מתרים. נדר בדבר שהבר בלו. כבפרק ט משנה ו, דכתיב (במדבר ל, ג) "ככל היצא מפיו יעשה". דמשמע דזקא שכלו קים (ר"ן סו"ס א). **ג)** נדרי אנסים כיצד, אם הדירו חברו שיאכל אצלו, וחלה הוא המודר או שחלה בנו, או שעכבו נהר, הרי אלו נדרי אנסין, דאם היה יודע שקרנו אנס לא היה מדירו מנכסיו אפלו אם לא יבא. ומפרש בגמרא (כד. א) דאיירי בששניהם רצו בכך, שזה המזמן בקש מן המזמן שיבריר, כדי שלא יצטרך לילך למקום אחר, דאי לאו הכי הוי נדרי זרזיף, כלעיל משנה א. **ד)** נודרין לחרגרן, לסיטים שרוצים לחרגו, וכן ולחרמנין, אף על פי שאין הורגן ורק מחרימון ונוטלין נכסיה. ולמוכסין, גובי מכסים שם עמדו מעצמן, אז שלוקח בלא קצבה. דהיינו כפי ראות עיניו, ומאמרים להם בנדר עלי פרות העולם שאיסרנו עלי, אין זה איסר תרומה, ויחשבם בלבו ואסרו עלי רק דיסם, ודברים שבבב הוא, דנדר שהבר בלו אסרו עלי פרות שאיסרנו עלי, אין זה איסר תרומה, דנדר שהבר בלו אסרו עלי רק דיסם, ודברים שבבב הוא, הוה דברים, גמרא. שהיא של תרומה, אף על פי שאיסר תרומה, מפני שהיא